

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

проф. Студеняк І.П.

Вересень 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗВИТОК ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2016

Робоча програма навчальної дисципліни «Розвиток партійних систем країн Європейського Союзу» для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні: доктор філософії/Doctor Philosophy (Ph.D) галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми Політологія/Political Science.

Розробник:

Остапець Ю.О., доцент, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління.

Протокол № 12 від 25 червня 2016 року.

В. о. зав. кафедри _____ (проф. Вегеш М.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 5 від 24 червня 2016 року.

Голова _____ (доц. Зан М.П.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1	1
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 9 аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 6	1	1
	Лекції:	
	15	4
	Практичні (семінарські):	
	15	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60	82

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Розвиток партійних систем країн Європейського Союзу» надати здобувачам вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні теоретичні та практичні знання щодо особливостей формування, структурування партійних систем у країнах Європейського Союзу.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- **ЗК-1.** Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.
- **ЗК-2.** Здатність фахово спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово у процесі наукової комунікації та досліджень.
- **ЗК-3.** Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- **ЗК-4.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- **ЗК-5.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- **ЗК-6.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- **ЗК-7.** Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- **ЗК-8.** Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- **ЗК-9.** Здатність працювати в міжнародному контексті.
- **ЗК-11.** Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

2) професійних компетентностей:

- **ФК-1.** Комплексне розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.
- **ФК-2.** Поглиблене знання нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології та володіння категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.
- **ФК-3.** Комплексне розуміння принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів.
- **ФК-4.** Комплексне застосування широкого спектру політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.
- **ФК-5.** Комплексне розуміння особливостей реалізації влади у різних політичних системах та застосування широкого спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.
- **ФК-7.** Здатність фахово викладати політологічні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації.

Крім того, вивчення вказаної вибіркової навчальної дисципліни дозволить здобувачам у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних партійних систем країн Європейського Союзу

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Опанувати універсальними навичками дослідника, зокрема застосування сучасних інформаційних технологій, розробки, організації та управління науковими проектами та/або науковими дослідженнями, презентації їх результатів у професійному середовищі через сучасні форми наукової комунікації (академічні наукові публікації, семінари, конференції), в засобах масової інформації та в публічній сфері у національному та міжнародному контексті.	ПРН-1.
Використовувати державну та іноземну мову як усно, так і письмово на рівні, достатньому для ефективної професійної комунікації, розуміння іншомовних наукових текстів та підготовки фахових публікацій в Україні і провідних наукових виданнях світу.	ПРН-2.
Комплексне розуміти природу та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.	ПРН-4.
Знати на поглибленому рівні нормативну та позитивну політичну теорію, політичний аналіз, порівняльну та прикладну політологію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.	ПРН-5.
Комплексно розуміти принципи функціонування та закономірності розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів.	ПРН-6.
Комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.	ПРН-7.
Комплексно розуміти особливості реалізації влади у різних політичних системах та використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.	ПРН-8.
Фахово викладати політологічні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації.	ПРН-10.

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Розвиток партійних систем країн Європейського Союзу»:

№	Очікувані результати навчання з дисципліни
1.	володіти методологією аналізу політологічних текстів, вмінням аналізувати джерельну базу дослідження
2.	вміти написати та оформити наукову чи науково-популярну статтю з визначеної проблематики
3.	вміти оформляти результати дослідження
4.	вміти планувати наукове дослідження
5.	вміти презентувати наукове дослідження
6.	знати основні напрямки досліджень у галузі розвитку та функціонування партійних систем Європейського Союзу
7.	вміти використовувати електронні джерела для висвітлення процесів партійного будівництва у країнах Європейського Союзу
8.	вміти виокремити оригінальність та актуальність власного наукового здобутку
9.	знати головні особливості, сутність та перспективи розвитку партійних систем країн Європейського Союзу

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- письмове тестування;
- аналітичний реферат;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи здобувача.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота									Модульна контрольна робота	Сам. роб.	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	50	23	100
3	3	3	3	3	3	3	3	3			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	8	24
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	6
Реферат (аналітичне завдання)	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у

тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків здобувача з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методу проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
 - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
 - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
 - допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувачу заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
 - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
 - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1 Зміст навчальної дисципліни

ТЕМА 1. ЕТАПИ ІСТОРИЧНОЇ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Сутність поняття «політична партія». Різноманітні підходи до трактування сутності політичних партій. Партії як основні суб'єкти політичної діяльності. Роль партій у життєдіяльності суспільства. Функції політичних партій.

Історичні етапи становлення політичних партій. Передісторія політичних партій – протопартійні утворення в Стародавній Греції та Римі, містах Середньовічної Європи.

Етапи становлення політичних партій за М.Вебером: 1) аристократична група, політичні клуби, сучасні масові партії. Відмінність в генезі політичних партій і вплив її на організаційну структуру та методи діяльності партій.

Причини виникнення сучасних масових політичних партій: індустріальна та політична революція в країнах Західної Європи, політичні кризи, модернізаційні процеси тощо. Виникнення перших політичних партій в Європі, США, Японії (Ліберальне товариство реєстрації виборців – 1861 р., Загальнонімецький союз робітників – 1863 р. та ін.).

Основні віхи розвитку масових політичних партій: 1) до 1917 р.; 2) до закінчення Другої світової війни; 3) до сучасних днів.

«Криза» політичних партій та її інтерпретація. Причини виникнення всеохоплюючих та картельних партій у другій половині ХХ ст.: соціальні трансформації, нівелювання інтересів різних прошарків суспільства, можливість впливу на електорат на відстані за рахунок потужних медіа-ресурсів, концентрація значних капіталів в межах окремих фінансово-олігархічних груп.

ТЕМА 2. СІМ'Я ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Суть поняття «сім'я політичних партій». Концепція сімей (родин) політичних партій, котрі представляють виразну і окрему ідеологічно-програмну самоідентичність. Критерії родин політичних партій: генетичний, матеріальний та організаційний. Генетичний критерій – пов'язаний із появою спільних рис між партіями, котрі оформились у результаті однакового процесу інституалізації. Програмний критерій тісно пов'язаний з генетичним. Політичні партії, які належать до «генетичних» сімей партій, намагаються реалізувати близькі пункти своїх програм. Організаційний критерій пов'язаний із створенням наднаціональних об'єднань, які об'єднують подібні типи партій (наприклад, Соцінтерн, Ліберальний Інтернаціонал).

Сім'я комуністичних партій. Витоки та причини комуністичного руху. Етапи становлення комуністичних партій. Сім'я соціал-демократичних партій. Причини виникнення соціал-демократичних партій в II-й половині ХІХ - поч. ХХ ст. Сучасний стан соціал-демократичних партій. Причини виникнення партій на

переломі XIX - XX ст. Сім'я ліво-лібертальних партій та їхні типи: екологічні партії (зелені), ліво-соціалістичні партії, ліво-лібертальні.

Сім'я християнсько-демократичних партій. Три категорії угруповань ХДП: а) партії католицького походження; б) партії, що представляють інтереси католицької громади та протестантів; в) малі християнські партії протестантського чи католицького походження.

Сім'я консервативних партій. Причини виникнення консервативних партій на переломі XIX і XX ст. Два типи угруповань консервативних партій: а) загальнонаціональні партії, котрі намагаються відмовитись від класового звернення до виборців і замінити його універсальною ідеологією “понад поділами”; б) загальнонародні партії популістської виборчої підтримки. Сім'я праворадикальних партій, та їх типи: 1) праворадикальні партії старого типу; 2) праворадикальні партії нового типу.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Інтернаціонали як форма міжнародних об'єднань політичних партій. Історичні інтернаціонали., причини виникнення, основні напрямки діяльності.

Міжнародне товариство робітників – I Інтернаціонал (Лондон, 1864). Організаційна структура I Інтернаціоналу та його роль у координації робітничого руху. Розкол в I Інтернаціоналі та виникнення Анархістського інтернаціоналу (1872). Розпуск I Інтернаціоналу (1876).

Утворення II Інтернаціоналу та його головні завдання (1889 – 1914). Бернський інтернаціонал (1914). Другий з половиною Бернський інтернаціонал (1921). Соціалістичний інтернаціонал як об'єднання двох Бернських інтернаціоналів (1923). IV Інтернаціонал (1938) Л. Троцького.

Сучасні інтернаціонали. Соціалістичний інтернаціонал (Франкфурт, 1951). Франкфуртська декларація «Цілі і завдання демократичного соціалізму». Концепція демократичного соціалізму її сутність концепції та основні складові. Діяльність Інтернаціоналу на сучасному етапі.

Ліберальний інтернаціонал (Оксфорд, 1947). Маніфест лібералів. Християнсько-демократичний Інтернаціонал (1982). Витоки інтернаціоналу – Всесвітній союз християнських демократів (1961). Партії члени Інтернаціоналу.

Утворення консервативного інтернаціоналу. Європейський демократичний союз як міжнародне об'єднання консервативних партій (Зальцбург, 1978). Міжнародний демократичний союз (Консервативний інтернаціонал) – Лондон, 1983.

Парламент Європейського Союзу, його партійна структура. Вибори до Європейського парламенту.

ТЕМА 4. ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Індекс ефективної кількості електоральних і парламентських партій (М.Лааксо і Р. Таагапера). Індекс диспропорційності Д. Рає та А. Лейпхарта, індекс пропорційності Р. Гюнтера. Індекс агрегації Л. Маєра про ступінь сконцентрованості партійних систем.

Індекс фракційності Д. Рає. Індекс фракційності як критерій класифікації партійних систем. Індекс урядової істотності (індекс урядової участі та індекс урядової відповідальності). Вимірювання індексом впливу партій на діяльність уряду. Індекс Педерсена та вимірювання усталеності партійних уподобань виборців. Індекс Т Ванханен про вплив партій на процес демократизації.

Індекси націоналізації політичних партій і партійних систем. Розрахунок евклідової відстані для характеристики типових/девіантних регіонів за результатами виборів.

ТЕМА 5. ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПАРТОГЕНЕЗ

Погляди засновників партології на процеси формування партійних систем. А.Токвіль про особливості формування партійної системи США. Етапи становлення партійної системи США відповідно до теорії Дж. Брайса.

Головні фактори впливу на формування багатопартійних європейських систем відповідно до Дж. Брайса. Ворожнеча багатих і бідних (капіталістів і робітників). Протистояння по пибаннях землеволодіння. Релігійна боротьба. Ворожнеча між національностями. Дискусії про переваги монархічного і республіканського правління. Протистояння по питанню розширення діяльності держави і збільшення свободи торгівлі.

Фактори впливу на генезу партійних (утворення багатопартійних систем) систем за Е.Лоуеллом. Відсутність консенсусу в суспільстві щодо форми правління. Постійна зміна форм правління. Риси національного характеру (відсутність державницьких традицій, небажання утворювати політичні організації тощо). Виборча система. Практика роботи партійних фракцій у парламенті.

Сучасні погляди на генезу партійних систем. М. Дюверже про особливі і загальні фактори впливу на еволюцію партійних систем. Особливі фактори (особисте суперництво між національними лідерами, політична ситуація, етнічні проблеми тощо). Загальні фактори (тип виборчої системи).

С. Ліпсет, С. Роккан про 4 типи соціально-політичних розмежувань та їх вплив на партійну систему. Конфлікт між центром і периферією. Конфлікт між державою і церквою. Конфлікт між містом і селом. Конфлікт між власниками і робітниками. Теорія розмежувань на сучасному етапі. Виокремлення нових типів розмежувань

Сутність партійної системи та її характеристики. Фактори, які впливають на формування партійних систем. Суспільно-політичні розколи та їх трансформація на партійні системи (теорія С. Роккана). Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Закони М. Дюверже.

Класифікація партійних систем, критерії класифікації. Класифікація партійних систем Дж. Сарторі. Однопартійна система. Гегемоністська партійна система. Партійна система домінування. Двопартійна система. Різновиди двопартійних систем. Слабкі і сильні сторони двопартійної системи. Партійні системи США і Великобританії. Партійна система обмеженого плюралізму. Партійна система поляризованого плюралізму. Партійні системи країн Західної

Європи (Австрія, Бельгія, Данія). Особливості становлення партійних систем країн Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія). Атомізована партійна система.

ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Особливості формування партійних систем країн Західної Європи. Основні чинники впливу на формування партійних систем. Вплив суспільно-політичних розмежувань. Характеристика виборчих систем. Партійні системи і форми правління. Класифікація партійних систем у країнах Західної Європи. Класифікація Дж. Сарторі. Класифікація П. Маєра. Ефективна кількість електоральних та парламентських партій. Величини показників індексів на сучасному етапі та причини такого стану. Ліквідація жорсткого ідеологічного протистояння між капіталістичною і комуністичною системою. Поява нових внутрішніх і глобальних суспільних викликів. «Втома» від традиційних партій. Державне фінансування політичних партій.

Тенденції розвитку партійних систем країн Західної Європи. Збільшення кількості держав, де на виборах перемагають великі партії. Малі партії пов'язані з новими суспільними викликами. Відхід у минуле біпартійних систем. Перетворення партій на державно-суспільний інституту (теорія партійної держави). «Криза партій». Зміна у середовищі лівих партій. Збільшення впливу і популярності правих партій.

ТЕМА 7. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Методологічні засади дослідження політичних партій у суспільствах, які трансформуються. Специфіка функціонування партійних систем на різних стадіях демократичного переходу. Консолідована партійна система. Показники консолідованої партійної системи – зниження рівня партійної фрагментації та рівня електоральної неусталеності партійних уподобань.

Етапи формування партійних систем у країнах ЦСЄ за Дж. Сарторі: поляризації, фрагментації, плюралізму.

Типи партій у країнах ЦСЄ (К. Джанда). Партії масових демократичних рухів. Партії залишки комуністичних партій. Відновлені довоєнні партії. Етнічні партії. Партії нових соціальних цінностей. Екзотичні партії.

Вплив соціально-політичних розмежувань на формування партійних систем (теорія С. Роккана, С. Ліпсета). Г. Голосов про сім проблемних вимірів, які співвідносяться з конфліктними лініями С.Ліпсета і С. Роккана. Культурно-етнічний, релігійний, соціально-економічний, зовнішньополітичний, вимір „місто–село” та вимір „підтримки режиму” .

Основні тенденції розвитку партійних систем країн ЦСЄ. Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Вплив форми правління на формування партійних систем.

ТЕМА 8. ВИБОРЧІ СИСТЕМИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вибори в країнах ЄС. Парламентські, президентські вибори та вибори органів місцевого самоврядування. Історичні особливості та передумови формування виборчих систем.

Пропорційні виборчі системи формування парламентів (Естонії, Латвії, Польщі, Словаччини, Чехії). Особливості застосування пропорційної системи: виборча формула, виборчий поріг, система виборчих списків, величина виборчих округів.

Змішані виборчі системи формування парламентів у країнах ЄС (Литва, Румунія, Угорщина). Особливості застосування змішаних виборчих систем, їх вплив на структурування парламентів та формування партійної системи.

ТЕМА 9. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНФІГУРАЦІЮ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Парламентські вибори в Чеській Республіці (20-21 жовтня 2017 р.). Розстановка політичних сил напередодні виборів. Участь громадян у виборах. Переможці парламентських виборів: ПП «Акція незадоволених громадян», Громадянська демократична партія, ПП «За свободу і пряму демократію», Комуністична партія Чехії і Моравії, Чеська соціал-демократична партія, ХДС – ЧНП, ПП «Мери і незалежність», ПП «ТОР 09». Конфігурація парламенту за результатами виборів. Склад урядової коаліції.

Парламентські вибори в Угорщині (8 квітня 2018). Розстановка політичних сил напередодні виборів. Участь у виборчій кампанії. Переможці виборів: ПП «ФІДЕС», ПП «За кращу Угорщину», ПП «Діалог», ПП «Політика може бути іншою», ПП «Демократична коаліція». Конфігурація партійної системи за результатами виборів. Структура урядової коаліції.

Парламентські вибори в Німеччині, Австрії, Італії. Особливості організації виборчих кампаній та розстановка політичних сил. Переможці виборів. Праві політичні партії у виборчій кампанії та причини їх високого рейтингу (правий тренд у практичній політиці країн ЄС). Структура урядових коаліцій.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: очна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Етапи історичної інституціалізації політичних партій.	10	2	2			6
Тема 2. Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу.	8	2	–			6
Тема 3. Міжнародні об'єднання політичних партій.	8	1	2			6
Тема 4. Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем.	8	–	2			6
Тема 5. Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез.	10	2	1			6
Тема 6. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Західної Європи.	12	2	2			8
Тема 7. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центрально-Східної Європи.	12	2	2			8
Тема 8. Виборчі системи Країн Європейського Союзу.	10	2	2			6
Тема 9. Електоральні процеси в країнах Європейського Союзу та їх вплив на конфігурацію партійних систем.	12	2	2			8
Модульна контрольна робота	–	–	–			–
Разом за семестр	90	15	15			60

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Етапи історичної інституціоналізації політичних партій.	11	2	–			9
Тема 2. Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу.	9	–	–			9
Тема 3. Міжнародні об'єднання політичних партій.	9	–	–			9
Тема 4. Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем.	11	–	2			9
Тема 5. Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез.	9	–	–			9
Тема 6. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Західної Європи.	9	–	–			9
Тема 7. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центрально-Східної Європи.	11	–	2			9
Тема 8. Виборчі системи Країн Європейського Союзу.	9	–	–			9
Тема 9. Електоральні процеси в країнах Європейського Союзу та їх вплив на конфігурацію партійних систем..	11	2	–			10
Модульна контрольна робота	–	–	–			–
Разом за семестр	90	4	4			82

5.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Етапи історичної інституціоналізації політичних партій.	2	–
2	Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу.	–	–
3	Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем.	2	2
4	Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез.	2	–
5	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Західної Європи.	2	–
6	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центрально-Східної Європи.	2	2
7	Виборчі системи Країн Європейського Союзу.	2	–
8	Електоральні процеси в країнах Європейського Союзу та їх вплив на конфігурацію партійних систем.	2	–
Разом		16	4

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Етапи історичної інституціоналізації політичних партій.	6	9
2	Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу.	6	9
3	Міжнародні об'єднання політичних партій.	6	9
4	Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем.	6	9
5	Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез.	6	9
6	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Західної Європи.	8	9
7	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центрально-Східної Європи.	8	9
8	Виборчі системи Країн Європейського Союзу.	6	9
9	Електоральні процеси в країнах Європейського Союзу та їх вплив на конфігурацію партійних систем.	8	10
Разом		60	82

5.5. Індивідуальне завдання

У формі таблиці за визначеними критеріями зробити порівняльний аналіз партійних систем країн Західної Європи

2. У формі таблиці за визначеними критеріями зробити порівняльний аналіз партійних систем країн Центрально-Східної Європи

3. Охарактеризувати та зробити порівняльний аналіз принципів організації основних типів політичних партій.

4. Охарактеризувати основні міжнародні об'єднання політичних партій. Історичні Інтернаціонали. Сучасні Інтернаціонали. Участь партій у роботі Європарламенту.

5. Охарактеризувати особливості виборів до Європейського парламенту

6. Охарактеризувати емпіричні методи аналізу партій та партійних систем. Індекс фракційності. Індекс агрегації. Ефективне число електоральних та парламентських партій. Індекс електоральної нестійкості тощо. Прорахувати вказані індекси взявши за основу результати виборів в одній із країн Європейського Союзу.

7. Описати та охарактеризувати основні чинники впливу на еволюцію партійних систем. Йдеться про соціетальні та інституційні. Розглядаючи соціетальні чинники акцентувати увагу на соціально-політичних розмежуваннях, а аналізуючи інституційні – на нормативно-правовій базі функціонування партійних систем, формі правління, формі державного устрою, виборчій системі. Аналіз чинників здійснити взявши для прикладу партійну систему Польщі, Німеччини, Словаччини і т. д.

8. Описати особливості становлення партійних систем країн ЦСЄ.

9. Описати особливості становлення партійних систем країн Західної Європи

10. Зробити аналіз партійної системи однієї з обраних країн за наступною логічною схемою: а) форма правління та форма державного устрою; б) виборча система, закон про політичні партії; в) суспільно-політичні розмежування та їх вплив на еволюцію партійної системи; г) емпіричні показники функціонування партійної системи (індекс фракційності, індекс агрегації, ефективне число партій тощо).

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базові джерела:

1. Голосов Г.В. Сравнительная политология: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Г. В. Голосов – Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2001. – 368 с.
2. Исаев Б. А. Теория партий и партийных систем: Учебное пособие для студентов вузов / Б. А. Исаев. – М.:Аспект Пресс, 2008. – 367 с
3. Обушний М. Партологія: Навчальний посібник / М. Обушний, М. Примуш, Ю. Шведа / За ред.. М. І. Обушного. – К.: Арістей, 2006. – 432 с.
4. Политические системы современных государств: Энциклопедический справочник: в 4 т. – Т. 1: Европа / МГИМО (У) МИД России, ИНПО; гл. ред. А. Торкунов, научн. Ред. А. Мельвиль, отв. Ред. М. Миронюк. – М.: ОАО «Московские учебники и Картолитография», 2009. – 616 с.
5. Політичні партії: теорія та функціональні практики. Навчальний посібник Луганськ, 2014. 300 с.
6. Примуш М. Політичні партії: історія та теорія. Навчальний посібник / М. Примуш. – К.: «Видавничий дім «Профксіонал», 2008. – 416 с.
7. Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза / под. ред. С. У. Ларсена; [пер. С англ. Е. А. Жуковой]. – М. : РОССПЭН, 2009. – 751 с.
8. Шведа Ю. Партії і вибори: енциклопедичний словник / Ю. Шведа. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 750 с.
9. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія і практика виборчої кампанії: нав.-мет. посіб. / Ю. Шведа. – К.: Знання, 2012. – 373 с.
10. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник / Ю. Шведа. – Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.

Допоміжні джерела:

1. Авксентьев А. Сучасна теорія голосування в контексті українських електоральних трансформацій. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01. – теорія та історія політичної науки.* Харків, 2017. 274 с.
2. Ашихмина Я. Концептуальное осмысление понятия «электоральный цикл» на материале исследований политических трансформаций в Российской Федерации в 2013–2014 гг. *ПОЛИТЕКС.* Том 1. № 4. С. 68–81.
3. Бадаева А. Ультраправые в Западной Европе: на пределе возможностей. *Международная экономика и международные отношения.* 2018. № 2. С. 37–46.
4. Байковський Б. Регіональні та регіоналістські партії у політичному просторі Європи / Б. Байковський, З. Зінько // *Грані.* – 2013. – №6. – С. 144–149.
5. Балашова О. Дослідження партійної системи через призму кількісної методології. *Політичне життя.* 2018. № 2. С.5–13.
6. Бунь В. Вплив інституційних факторів на електоральний вибір. *Формування органів влади як результат виборчого процесу 2006: Матеріали*

- міжрегіональної науково-практичної конференції*. Львів: ЦПД ЛНУ ім.І.Франка, 2006. С.22–28.
7. Вайнштейн Г. Трансформация западноевропейского политического ландшафта и институционализация антисистемной политики. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. Том 62 (№ 5). С. 17–28.
 8. Вайнштейн Г. Евроскептицизм: новый фактор европейской политике. *Мировая экономика и международные отношения*. 2015. № 8. С.40–48.
 9. Вайнштейн Г. Европейский популизм в конце 2010-х. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. № 3. С.29–38.
 10. Волгов М. Багаторівневі політичні партії та тренд децентралізації: теоретичний аспект у сучасному англomовному науковому дискурсі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2013 . № 6 (68). С.198–207.
 11. Грибовский В. Правый популизм: особенности политического феномена. *Научно-аналитический вестник ИЕ РАН*. 2019. № 1. С. 61–64.
 12. Голосов Г. Фрагментация партийных систем: новый метод измерения и его применение к результатам выборов российских региональных законодательных собраний (2003–2008). *Электоральное пространство современной России. Политическая наука: Ежегодник 2008*. М.: РОССПЭН, 2009. С. 9–27.
 13. Голосов Г., Григорьев В. Национализация партийной системы: российская специфика. *Политическая наука*. 2015. №1. С.128–156.
 14. Электоральные процессы в Европейском Союзе (середина второго десятилетия XXI века). Москва: Институт Европы, 2016. 116 с.
 15. Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та пояснювальна доповідь, ухвалені Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18-19 жовтня 2002 року), Європейська комісія за демократію через право, CDL-AD (2002) 023 rev. URL: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD\(2002\)023rev-ukr.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD(2002)023rev-ukr.pdf).
 16. Кюнле С., Стейн К. Мажоритарные избирательные системы ведут к появлению двухпартийных систем. Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза / под. Ред. С.Ларсена. М.: РОССПЭН, 2009. С.106–128.
 17. Любарев А. Избирательные системы: российский и мировой опыт. М.: РОО «Либеральная миссия», 2016. 632 с.
 18. Литвин В. Інституційно-процесуальні та політико-поведінкові атрибути і різновиди напівпрезидентської системи правління: порівняльний аналіз на прикладі країн Європи. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси*. Львів, 2018.815 с.
 19. Липсет С., Роккан С. Структуры размеживаний, партийные системы и предпочтения избирателей. Предварительные замечания. *Политическая наука: Социально-политические размеживания и консолидация партийных систем*. 2004. № 4. С. 204–235.
 20. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А. Марадик Н. Еволюція партійних

систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України. Серія «Studia Regionalistica» / № 8; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія». Ужгород: ПП Данило С. І., 2014. 256 с.

21. Остапець Ю., Манайло-Приходько Р. Типові чи девіантні: розрахунок евклідової відстані для аналізу особливостей регіонального голосування в Україні на парламентських виборах 1998–2014 рр. // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції Чернівці, 17 квітня 2018 р. – Чернівці: Букрек, 2018. – С.70–83 (272 с.).
22. Остапець Ю., Лешанич М. Націоналізація чи регіоналізація: розрахунок індексу націоналізації для аналізу гомогенності голосування українських виборців за результатами парламентських виборів 1998–2014 рр. Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці 14 травня 2019 року. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С.26–32.
23. Остапець Ю. Вплив парламентських виборів 2013–2016 рр. на конфігурацію партійних систем країн Вишеградської четвірки // Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. – Випуск 1 (18) / ред.кол.: І.В.Артёмов (голова) та інші. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2017. – С.31–53 (196 с.).
24. Остапець Ю. Трансформація партійно-політичного ландшафту в країнах Вишеградської четвірки за результатами парламентських електоральних циклів 2013–2018 рр. // Європа і політика: Матеріали науково-практичної конференції «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (Ужгород, 3 травня 2018). – Ужгород, 2018. – С.5–18.
25. Остапець Ю. Основні напрями дослідження електоральних процесів у зарубіжній та вітчизняній політичній науці // Актуальні проблеми політичної науки. – Випуск 2. – Ужгород, 2018. – С.4–60.
26. Остапець Ю. Методологія дослідження виборчого процесу та поведінки виборців: дослідницькі напрями та методи аналізу // Актуальні проблеми політичної науки. – Випуск 3. – Ужгород, 2018. – С.4–42.
27. Остапець Ю. Методологія дослідження еволюції та функціонування партійних систем в суспільствах, що трансформуються // Вісник Львівського університету. – Серія філософсько-політологічні студії. – Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011, – С. 159 – 168.
28. Политическая наука: Выборы и электоральные исследования. М.: ИНИОН РАН, 2019. 279 с.
29. Педерсен М. Электоральная неустойчивость в Западной Европе (1948 – 1977). *Теория партий и партийных систем: Хрестоматия*. М.: Аспект Пресс, 2008. С. 273–281.
30. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 391 с.

31. Романюк А., Шведа Ю., Шумельда О. Політико-правові аспекти фінансування політичних партій: світовий досвід та Україна.- Львів, 2003.
32. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
33. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцька Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 462 с.
34. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К.: АртЕк, 2001. 224 с.
35. Сидорчук О. Становлення громадян до партій і джерел їхнього фінансування. URL: https://dif.org.ua/uploads/pdf/1456483459_4026.pdf
36. Спасский Е. Трансформация политических партий и их типологическая концептуализация: опыт западной партологии. *Полития*. 2008. № 2. С.103–111.
37. Таагепера Р., Шугарт М. Описание избирательных систем. *Политические исследования*. 1997. № 3. С. 114–137.
38. Табачник Д., Верник О. Западные избирательные системы: мифы, геополитика, права человека. Харьков: Фолио, 2009. 271 с.
39. Теория партий и партийных систем: Учебное пособие для студентов вузов. М.: АспектПресс, 2008. 367.
40. Туровский Р. Национализация и регионализация партийных систем: подходы к исследованию. *Полития*. 2016. №1. С.162–180.
41. Туровский Р. Электоральное пространство России: от навязанной национализации к новой регионализации? *Полития*. 2012. №3. С.100–119.
42. Хенкин С. М. Региональные и этнические партии в Европе. *Современная Европа*. 2007. № 1. С. 152–156.
43. Холодковский К. Перестройка западноевропейской партийной системы. *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. № 7. С.16–24.
44. Чахар Р. Учредительные выборы и их значение для процесса трансформации политических систем государств Центральной Европы. *Политическая концептология*. 2015. № 1. С.231–236.
45. Ченцова Э. Почему выборы безнадежно устарели: Давид Ван Рейбрук о «синдроме демократической усталости». URL: <https://discours.io/articles/theory/pochemu-vybory-beznadezhno-ustareli-david-van-reybruk-o-sindrome-demokraticeskoy-ustalosti>
46. Шведа Ю. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні Львів, 2010. 462 с.
47. Швейцер В. Партии и движения политической альтернативы современной Европы. Научно-аналитический вестник ИЕ РАН. 2018. № 3. С.43–47.
48. Швейцер В. Региональные партии выходят на авансцену. *Современная Европа*. 2006. № 4. С. 84–93.
49. Яшлавский Э. Антииммигрантские парии Европы: фальстарт или новое дыхание. *Контуры глобальных трансформаций*. 2018. Том 11. № 3. С.230–245.

50. Уоллерстайн М. Избирательные системы, партии и политическая стабильность. *Политические исследования*. 1992. № 5–6. С. 156–163.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Бібліотека політолога. URL: <http://politics.ellib.org.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290>
3. Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine). URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
4. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
5. Українські підручники онлайн: Політологія. URL: <http://pidruchniki.ws/politologiya/>
6. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
7. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "СОЦІОПОЛІС". URL: <http://sociopolis.com.ua/Sociopolis/About>